

V opombo Alfredu Šerku

Igo Gruden

Ostali smo samí brez tvoje šale
in brez ostró nabrušene besede,
ki vpila je med nas iz naše srede,
v laží in v sužnje zmede zemlje male:
in kadar vrata se zvečer odpró,
vsi vemo, da te nikdar več ne bo.

Odkrit kot sablja si v življenju blazno
iskál resnice, se zamišljál v večnost,
ko gledal v krvi ubito si človečnost.
Vse je minljivo, níčevo in prazno:
rodimo se, borimo, v noč gremo,
mehkó zagrinja zemlja nas v temo.

Kozarec dvignem in v opombo pravim:
Saj še med nami šali se in vpije
in ves se vije, smeje se in pije —
naj živemu? naj mrtvemu nazdravim?
Ko vrata se nato na mah odpró,
vsi vemo, da te nikdar več ne bo.

Utihnemo, spogledamo se nemo:
temnó odzvanjajo kozarci v duši.
Kdo prvi se za njim med nami zruši,
ki dneva in ne ure zanj ne vemo?
Rodimo se, borimo, v noč gremo —
in vse zagrne zemlja nas v temo.

Ob Župančičevi šestdesetletnici

A. Slodnjak

Današnjemu slovenskemu človeku pomeni Župančičevo ime toliko kakor pesnik. Seveda ne smemo pri tem misliti na človeka, ki se bojuje za kruh in pravico, niti za tistega, ki kopiči denar ali pa se peha za politično oblast. Slovensko slovstvo si še vedno ni moglo pridobiti vsestranske veljave v narodu, temveč je kljub naši hvalisani kulturnosti ostalo omejeno v svojih vplivih na tenko plast šolanih ljudi. V široke množice prodira slovenska beseda še vedno samo v obliki časnikov, nabožnih, poučnih in

zabavnih knjig, medtem ko so tudi tisti sloji, ki bi si knjigo lahko kupili in jo tudi razumeli, brezbrizni zanjo ter se spomnijo domače umetnosti samo takrat, kadar naj podpre njihove sebične račune. Pot slovenske besedne umetnosti je križev pot! Če vidimo tudi v slovstveni zgodovini mnogoštevilnejših in bogatejših narodov z bogatim kuturnim izročilom, kako padajo na tem potu dostikrat najmočnejši in najbolj nadarjeni ljudje, tedaj spoznamo, da nosi umetniški poklic že v sebi kali trpljenja in neprestane pričujočnosti telesne ali duhovne smrti. Pesniški poklic je bil vsekar največje mučeništvo, kar jih pozna človek. Ne mislim pri tem toliko na telesno trpljenje in pomanjkanje, ki je trlo največje pesnike, niti na spor z družbo, na duhovne in kritične boje, tudi ne na temni nagon, da mora poet razodevati vse, zlasti pa tisto bolečo resnico, ki jo navadni človek skrije. Vse to ni poglavitno. Huje je, da je sodobni poet edini ohranil v degenerirani in zmaterilizirani družbi ustvarjalno domišljijo, ki ga sili, da nenehoma odkriva nov svet, v katerem ni obresti, ne tovarn in političnih strank. Kako naj opraviči svoje življenje in delo organiziranemu nasilju, ki meri človeka samo še kot številko v tovarniškemu seznamu ali volivnem imeniku? Kdo se še zmeni za duha, ki skrivnostno snuje v njem, kakor je snoval nekdanj duh božji nad vodami, preden se je razvilo življenje? Ali ni njegovo svobodno delo, ki je pokorno samo duhu in življenju, morebiti celo kvarno za mehanizacijo življenja, o kateri sanjajo diktatorji? Kakšne koristi so „cingljajoči norci“ za urejeno družbo, v kateri je kapitalistični sistem „dobro“ uredil razmerje med nemaničem in posestnikom? Zato vidimo, da pesniški zarod umira. In mislim, da to umiranje naznanjuje hudo bolezen vsega človeštva, kajti v narodih, v katerih ne vre iz veličastnega spoja mrtvih in živih rodov vedno nova in sveža sila v obliki v narodne besede zaodetih pesnikovih podob življenjske resnice, tam zmaga nasilje, barbarstvo in smrt vsega velikega in lepega. Kaj namreč spoznamo, če poskušamo s silo vdreti v skrivnost pesnikovega dela? Navadno nas učijo, da je to sploh nemogoče in da se moramo njegovemu delu približati samo s preprostim in vernim srcem, da nam zaživi v njem sorodno čustvo ter vzgane v nas podobno predstavo in misel, kakor je tvorno razgibala pesniški duh. V tem mnenju je gotovo nekaj resnice, kajti prav v tem, da mu vzbudi utrip pesnikovega srca valovanje vseh drugih src, ki njegovo pesem doživljajo, čutijo in razumejo, je skrito občestveno jedro poezije in umetnosti sploh. Toda kaj pa je njeno prvotno jedro, odkod je sploh vzkliklo človeku hrepenenje, da bi si z besedo ustvaril drugačen svet, kakor mu ga kaže vsakdanja grenka izkušnja? Nekateri vidijo vir poezije v človeškem verskem čustvovanju, drugi jo razlagajo kot sad dolgotrajnega duševnega in materialnega razvoja, tretji vidijo njeno prapočelo v človekovem erotičnem življenju, četrti morda v kakšnih družbenih procesih i. t. d. Morda bi se najbolj približali resnici, če bi rekli, da je poezijo

kakor vse druge vrste človeške umetnosti in ustvarjalne sposobnosti rodil tajni dar smiselnega posnemanja in stvariteljskega presnavljanja naravnih pojavov. Seveda so na temelju tega daru pomagali razvijati poezijo od početkov, ki so bili morda najlepši, vsekakor pa najpomembnejši njeni sadovi, vsi prej omenjeni doživljaji in nedvomno še mnogo drugih.

Kakšno pot je prehodila človekova poezija od svojega rojstva do današnjih dni, nam vsaj nekoliko pripoveduje slovstvena zgodovina. Žal, da ne more ničesar povedati o skrivnostnih početkih, ki bi nam morda razjasnili vse. Bila pa je pesem nedvomno zvesta človekova spremljevalka skozi vse postaje njegove poti. Dokler je šla pesem z njim, je lahko upal, čeprav se je odpravljaj iz ene domovine v drugo, pregnan od sovražnika ali pomanjkanja, ali pa od hrepenenja po novih deželah. Dokler je pel, je ostal svoboden, čeprav je moral služiti tujim gospodarjem. S pesmijo se je bližal bogu in vsem skrivnostim življenja. S pesmijo je izpovedoval ljubezen in sovraštvo, srečo in nesrečo, voljo in utrujenost. Pesem je bila glasnica in vodnica njegovega življenja.

Toda prvotno občestvena pesem, ki jo je znal zlagati in peti vsak človek, se je s počasnim razkrojem prvotne življenjske skupnosti pravitako začela razkrajati na posamezne stanovske pesmi. Ustvarjalna sposobnost je pri nekih ljudeh umrla, oziroma bila zamorjena od drugačnih življenjskih sil, ki so gnale človeka za krvjo, posestjo in močjo. Pa tudi v novih stanovih so se še vedno našli ljudje, ki so gojili pesem: duhovniki duhovniško, vojaki bojno, posestniki in vladajoči spet svojo, meščani drugačno kakor kmetje, sužnji drugačno kakor svobodni ljudje.

Pravitako je bilo v tako imenovani zgodovinski dobi. Pri vseh ljudstvih je živela poezija. Pri omikanih so jo delili stanovski interesi in tako se je vedno bolj ločila iz občestvenega življenja v duše in na usta posameznih nadarjenih ljudi, ki še niso utonili v brezbarvni množici grabežljivih gospodarjev in njihovih pokornih sužnjev. Dokler je bila pri Grkih poezija najvišji ideal in obenem vsakdanji kruh vsega naroda, je bil Grk močan vojak in drzen mornar, ko pa je zmagal pohlep nekaterih ter proglasil poezijo za privilegij, je tudi poezija postala jalova in grška kultura in svoboda sta začeli propadati. Tudi Rim je rastel duhovno in materialno, dokler je prevevala enotna kulturna misel njegove prebivalce; ko pa so se na temeljih latifundijskega in kapitalističnega sistema začeli križati v njem najraznovrstnejši kulturni elementi, se je politično in civilizacijsko še nekaj časa razvijal, rodil tudi še nekaj velikih pesniških osebnosti, a je nosil kal smrti v sebi.

Srednjeveška poezija se razrašča v dveh smereh. Prva je vsaj na videz občestvenega značaja, to je verska pesem, druga pa je izrazito stanovskega značaja, to je viteška ali dvorska pesem. V ljudstvu pa še živi občestveni tvorni duh, zato poje prastaro pesem, ki jo preganja cerkev kot pogansko

in izpodriva viteška pesem, da okrneva tudi v množici stvariteljski nagon in se spreminja v nagon posnemanja.

V humanistični dobi se vžge nov pesniški ogenj v zastopnikih cerkvene in viteške pesmi, ki so že izpeli vse možnosti ter so se spremenili brez pravega dotoka iz svežih ljudskih množic v pesniške rokodelce. Kolikor je bila grška in latinska pesem bliže prvotni občestveni pesmi, toliko je imela v sebi moči, pomladiti in spremeniti hirajočo srednjeveško pesem. V onih človeških skupinah, ki so živele bliže nekdanjih kulturnih središč ali pa so imele že izoblikovan meščanski sloj, se prične novo pesništvo. Umetni pesnik se približa narodu in začne peti v njegovem jeziku. Druži pa v svoji pesmi vse dosedanje prvine: prvotno občestveno pesem, srednjeveško cerkveno in viteško ter starodavno grško ali latinsko poezijo.

V dobi reformacije in protireformacije, v kateri se je boril človek za novo razmerje do boga pa tudi za nove družbene in stanovske oblike, je dobila pesem nove, močne verske elemente. Pač pa se je zdaj spet marsikje vrnila iz individualistične humanistične miselnosti v prejšnjo občestveno melodijo.

Konec osemnajstega in v začetku devetnajstega stoletja vzraste tudi slovenska umetna pesem. Kakor pri drugih nesvobodnih in številčno slabotnih ali pa daleč od kulturnih središč živečih narodih je tudi pri nas nastala kulturna praznina, ki je spet vplivala na to, da je naše ljudstvo vedno bolj lezlo v tujstvo in suženjstvo. V bistvu je sicer vsaj kmetstvo še živelo in pelo v občestveni pesmi, ki pa je bila zaradi cerkvenih in mestnih vplivov vedno bolj polna tujih vplivov in prenasičena s tujimi pesemskimi elementi. Toda jedro je ostalo zdravo; pod tujimi naplavinami in razvalinami nekdanje slovenske občestvene pesmi je gorel še vedno stvariteljski plamenček, ki se je krepil, kakor hitro ga je začela gojiti družba, zbrana najpreje okoli Marka Pohlina, nato Žige Zoisa, da se je razrastle pozneje v Vodnikovo skromno pesem.

V Francetu Prešernu je že popolnoma oživel sto in stoletja zatirani slovenski pesniški duh, o katerem so mislili vsi, da je izginil z ljudstvom vred v zmedah časov in tujih navalov, ki so že pred tisočletjem zagrnili slovensko zemljo. Prešeren je s čudovito roko odkril svež neizrabljen pesniški izraz, da je zablestel enakovreden drugim. Odkril je slovensko tvorno občestvo ter združil v svoji pesmi suženjsko sedanost z veliko preteklostjo. Dokazal je narodu, da živi v njem še vedno tvorna sila. Kljub temu, da je mislil, da je bilo zaman njegovo orfično hrepenenje, je vendar z božansko silo ustvaril narodu umetnost in svobodo ter mu vrnil vero v tvorno moč in kulturno poslanstvo. Njegova pesem bo ostala vedno nedosežna, ker je izraz popolne odkritosrčnosti in ker je nastala takrat, ko je imel naš jezik še izvirno podobo in tvorno funkcijo.

Vsi naši poznejši pesniki so zrastle iz njegove pesmi, vendar ga niso dosegli. Devetnajsto stoletje je s svojimi socialnimi in političnimi zmedami zamorilo zadnje ostanke stvariteljske skupnosti in pesniki so pri vseh evropskih narodih postali mučeniki tega razvoja ali bolje rečeno nazadovanja.

Če je Prešeren spoznal za pesnikov poklic trpljenje brez miru, dasi tudi je vendar še do prvih desetletij devetnajstega stoletja gojil vero v svobodo in pravico, kakor vsi njegovi veliki sodobniki, kaj je potem še ostalo njegovim pesniškim sinovom in vnukom, ki so doživljali in slednjič doživeli vso gnusobo sodobnega razdejanja? Ali ni potem razumljivo, da se je Levstik zaljubil v kmeta in v njegov jezik, ker so bili vsaj tam še sledovi tvornega duha? Jenko ni imel niti te tolažbe več, v izrazu se naslanja na narodno pesem, v duhu pa ne veruje v nič. Še mladostna vera v poslanstvo slovanstva se mu je razkadila kakor dim v spoznanju, da je osamljen in brez moči v vrtincu kapitalističnega razvoja in brezčutnosti narave. Stritar je to negativno spoznanje proglasil za svojo pesniško in življenjsko vero ter je zato izgubil ustvarjalno silo v svojem bledem svetožalju. Njegov učenec Gregorčič tudi ni mogel drugam, kakor da je hrepenel po mladosti in domačem kraju, to se pravi po oni stvariteljski skupnosti, ki jo je živel kot otrok v domači gorski vasi. Toda tudi to je bila zabloda in tedaj je kriknil: „Človeka nikar...“, dobrih trideset let po Prešernovi moški besedi o trpljenju brez miru. Slednjič se je živ pokopal s Predsmrtnicami in Posmrtnicami.

Ali je res Prešernovo genialno delo bilo postavljeno na pesek? Anton Aškerc se je uprl temu strašnemu procesu degeneracije s krepko, bojvito pesmijo, ki je bila primitivna, ker je hotela silo pobiti s silo, a se je kmalu zmaličila v poveličevanje istega kulturnega propadanja, zoper katerega je vstala. Tedaj se je razbohotal v našem slovstvu epigonski plevel ter hotel zadušiti delo prejšnjih genijev in zatreti pogled v bodočnost. Toda v ljudstvu je še bila tvorna moč in rodilo je nove pesnike. Konec devetnajstega stoletja doživimo v vseh slovstvih vstajenje pesniške tvorne moči, ki rodi vrsto velikih poetov. Morda je bil to zadnji izraz nekdanje občestvene stvariteljske moči? Morda je vendar-le še pred človeštvom velika bodočnost, v kateri se bodo porajali novi geniji in nas slednjič povedli v novo obliko stvariteljskega občestva? Štirje veliki pesniki se rode Slovence skoraj sočasno; skupaj doraščajo in bratsko pojo. Dva pobere prezgodnja smrt, kakor da bi bila prevelika sreča za Slovence, če bi imeli v materialistični in od političnih strasti razburkani dobi kar štiri velike poete. Vendar sta nam zapustila Kette in Murn prekrasne pesmi, ki nam dokazujejo njuno tvorno moč in vzbujajo še večjo žalost, da sta nam prezgodaj umrla.

Dvema pa je usojeno, da ustvarjata in izrazita v svojih delih tudi to, česar njuna prijatelja in brata nista utegnila povedati. Ivan Cankar nam je ustvaril ne v pesmi, temveč v črtici in noveli mogočen svet človeškega

hrepenenja po lepoti in dobroti. Toda umrl je, ko bi najbolj potrebovali njegove besede, kakor da bi čutil, da je prostor za tako veliko hrepenenje danes samo še v grobu. Edini Oton Župančič še živi in obhaja šestdesetletni jubilej, priznan in češčen v časopisnih člankih in javnih predavanjih in govorih ter slovstvenih kritikah kot največji sodobni slovenski pesnik, v življenju pa osamljen in trpeč zaradi tega, ker še v šestdesetem letu nima toliko svobode, da bi lahko živel samo svojemu pesniškemu delu. Njegova življenjska pot ni važna. Župančič je sam nekoč rekel: „V pesmih sem vse pojasnil, česar pa še nisem, to pa še hočem.“

Svoje mladostne pesmi je Župančič zbral v knjigi, ki ji je dal naslov „Čaša opojnosti“ 1899. leta. Kaj vsebuje ta knjiga s tem nenavadnim naslovom? Opoj, iz katerega so se mu rodile te prve pesmi, je bila ljubezen, torej bi pomenil ta naslov popolnoma isto, kar je Cankar tisto leto izrazil z naslovom „Erotika“, ki ga je dal svoji knjigi pesmi. Župančič pa je pričel pesniti že prej in je dajal na svetlo v Angelčku in Vrteu drobne otroške pesmi, ki so se ločile od prejšnje slovenske mladinske poezije po novem ritmu, sveži belokranjski besedi, svetli luči, v katero je povečini potopljeno njegovo mladostno pesniško doživljanje. Sijaj domovine in lepoto rodnega narečja izraža v besednih sličicah, ki prinašajo v takratno zadušno slovensko pesniško ozračje luč in vihar.

Pesmi Čaše opojnosti sicer pravtako spričujejo v besedi in sliki istega poeta, v ideji pa pomenjajo mogočen, morda celo katastrofalen preobrat v drugo smer. Ljubezen je tisto doživetje, ki je odnekdaj dajalo človeški poeziji snov in življenje. Vsak mlad poet prične z erotično pesmijo, s katero plača davek za vstop v človeško družbo. V svetovni poeziji imamo erotične genije, ki presojajo vse življenje po tem elementarnem čustvu, katerim se razodevata nebo in zemlja v erotičnih vizijah, navadno pa se umika pri večini poetov erotično čustvo novim doživetjem verskega, socialnega, filozofskega, domoljubnega značaja, ter se odslej oglašča zastrto in tiho, čeprav ne moremo tajiti, da je tudi poslej neko posebno erotično doživljanje eden iz poglavitnih vrelcev, ki napaja sleherno umetniško delo. Župančičeva erotika v Čaši opojnosti opeva neko tragično ljubezensko doživetje. Neki kritiki menijo, da je bilo tako pretresljivo, da je za vedno vtisnilo pečat Župančičevi erotični pesmi. Če niti ne upoštevamo banalne resnice, da je skoraj vedno pogoj za nastanek ljubezenske pesmi neko neizpolnjeno hrepenenje, kajti le malo imamo v svetovni liriki pesmi, ki bi opevale srečno ljubezen, in še tu se vpleta vanje motiv bojazni, da bo te sreče prej ali slej konec, oporeka tudi sama Župančičeva pesem v Čaši opojnosti temu mnenju. Gotovo da more ljubezenska nezvestoba mladega, doraščajočega in zvestega človeka napolniti z žalostjo, morda celo z obupom, toda pesmi Čaše opojnosti niso takega kova. Bolj kakor resničen obup odmeva

iz njih smela želja pa originalnosti, preziranju svetih domačih navad, po novosti v ideji in izrazu, ki bi podminirala trhlo epigonstvo in farizejsko spodobnost. Da je ta misel pravilna, nam dokazuje drugi del Čaše opojnosti, v katerem beremo otroške pesmi, razposajene žanrske sličice, pa tudi balade in romance, ki diše še po Aškercu, presenečajo pa po psihološki poglobitvi in lahni, čeprav izbrušeni obliki.

Čaša opojnosti pomeni za naše slovstvo sveže in pogumno dejanje, ki ne izpričuje človeka po notranji resnici, po iskanju zadnjega in prvega izraza za skrivnosti individualnega in občestvenega življenja, temveč s slikovitostjo ritma in besede, s pogumom po resnici, čeprav jo poet dostikrat zamenjuje še z lepim videzom in predrznimi kontrasti, ki pa ne izvirajo iz doživetja, temveč iz sekundarne želje po izvirnosti. Čaša opojnosti učinkuje kakor zbirka študij impresionističnega slikarja, ki zamenjuje resničnost z barvitostjo.

Med Čašo opojnosti in novo Župančičevo pesniško zbirko Čez plan, 1904. l. stoji smrt. Že ime razodeva to. Pesnik hodi samotni čez prazno poljano, nič več ne dviga v prijateljski družbi čaše opojnosti, smrt je udarila mednje in ugrabila Ketteja in Murna. Kakor je Prešeren v bledem, mrtvem Čopovem obličju spoznal konec orfične sanje o božanski moči pesnikove besede ter se je vrnil v življenje, priznavajoč njega pekel in nebo, tako je Župančič ob Murnovi smrti spoznal tri verne tovarišice: Bolest, samoto in pogum. To so trije temeljni akordi pesmi v zbirki Čez plan. Tri blede in abstraktne tovarišice, ki lahko povedejo močnega človeka na najvišje vrhove, slabiču pa ne pomorejo niti za korak iz blodnega kroga. In če je Župančič z njimi premeril pot od čustvene zamaknjenosti v erotično bolečino do samotnega kraja na širni planjavi, odkoder presoja človeško dejanje in nehanje kot nekaj, kar je kljub napakam in pregreham lepo in dobro, tedaj je moral biti velik optimist in velik pesnik.

Toda tudi tukaj ni dosegel enotnosti duha in čustva. Oba sta mu enako draga, tudi kadar se dvigata drug zoper drugega. Vendar ju ne more pomiriti in združiti. Sedaj posluša duha, sedaj srce. Ni niti čustven niti miseln pesnik, pač pa oboje v najvišji meri. A prav zato postaja njegova pesem abstraktna ter ne zadovolji človeka niti s prekrasnim besednim izrazom niti z ritmično in oblikovno svobodnostjo. Enote ni v njih in kljub nasprotnemu zatrjevanju samega pesnika tudi močne ljubezni ne. Nikjer se namreč pesnik ne spoprime z dejanskim sovražnikom življenja, temveč živi z njim v nekem čudnem razmerju. Preklinja ga in blagoslavlja. Toda vse to samo indirektno. Razpor med duhom in svetom je sicer za njegovo srce težka boleost, vendar ga ne sovraži dovolj močno, da bi ga hotel premostiti drugače kakor z romantično ironijo, besedno domisljico ali pa s plamtečo poslanico.

Kljub temu so pesmi v zbirki Čez plan mogočen napredek od Čaše opojnosti, tako da je o njih upravičeno trdil Ivan Cankar, da spričujejo da je Župančič vsrkal vase pesniško moč umrlih tovarišev.

Župančič pa ni bil zadovoljen z njimi. Še vedno je čutil neskladnost med idejo in njeno pesniško podobo. Tudi osebno življenje ga je gnalo za globljimi spoznanji. Imel je vse in nič. Kakšno je njegovo življenjsko mesto v človeški družbi? Na kakšnih temeljih počiva njegova osebnost? Ali je s tem že sploh kaj dosegel, če se je obdal s tremi sencami iz Mur-novega groba? Kakšno je njegovo razmerje do naroda, človeštva, boga, do velikih in kulturnih problemov, v katerih se je zvijala Evropa na pragu pred veliko vojsko? Kam se naj nasloni njegov narodič, razcepljen sam v sebi in ubijajoč se v malenkostnih strankarskih in kulturnih bojih? Ali bo res ostal plen plitvega dunajskega klerikalizma in nemškega imperialističnega gona na vzhod?

In pesnik sam? Kakšno je njegovo mesto v narodnem občestvu, ki ne pozna več duhovne in tvorne skupnosti? Ali naj se zapre v stolp svoje domišljije in pošilja iz njega plamteče poslanice in prijetne ljubezenske pesmi? Ali pa naj stopi pred množice z bojno pesmijo ter jih zrevolucionira, da se dvignejo za kruh in svobodo? Kako združiti sprte narodne sile ter jih usmeriti za boj zoper najhujšega sovražnika? Ali naj postane glasnik trpečih ali naj objame narod kot celoto? Obstal je pred visoko steno, ki jo začuti vsak pravi poet, ko se vpraša po smislu svojega dela. Nedvomno nosi poezija smisel sama v sebi, toda kdo bi rajši kakor poet iztegnil čudežno roko ter ozdravljaj bolnike, obujal mrtve in tolažil žalostne. Kakor nekdanj Prešerna tako je zdaj Župančiča zgrabilo vprašanje, kako bi dosegla njegova pesem orfejevo lepoto in moč, da bi premagala smrt, človeka, naturo in samega sebe.

Napotil se je v tujino. Živel je na Francoskem in Nemškem ter se poglabljaj v filozofijo, poezijo in socialno življenje svobodnih narodov, s katerimi se je čutil v svojem hrepenenju sorodnejši kakor z lastnim bednim suženjskim ljudstvom. V samoti je sodil samega sebe. Dozdaj je pripisoval bolelost človeku in družbi. V Samogovorih, svoji tretji pesniški zbirki 1908. leta, pa je poklical pred sodni stol samega sebe. Tudi ime te zbirke je zelo pretehtano in pomenljivo; to so pogovori s samim seboj o vseh problemih duhovnega in čustvenega značaja. Sodi svoje erotično življenje, svoje versko tavanje, pesniško samoljubje, hrepenenje v tujino, svoje razmerje do domovine in človeštva. Ne zakriva nam ničesar. Vse se mu razblinja v ostri analizi samega sebe. Prav. Naj le razruši vse, fantome in zablode, naj požene v zrak visoki stolp pesniške vase zamaknjenosti, naj si izpriča praznoto duhovnega življenja, sebičnost dosedanjih sodb. Iz teh razvalin mu mora zrasti novo življenje. Saj čuti vsaj eno krvavo resničnost trkati na svoje srce: to je hrepenenje po resnici. Pa tudi domovine ne more

pozabiti. V Dumi, v svoji osrednji pesnitvi, je izrazil vse bolešno razmišljanje o slovenskem narodnem problemu, čeprav ni nakazal nobene rešitve iz njega, temveč je prepustil to usodi. Svet in domovina, ženska in moška pesem, nacionalizem in kozmopolizem, val in velemesto, veliki in svobodni narodi, ki pišejo usodo sebi in drugim, ter slabotni na smrt obsojeni slabič, ki ga je rodil, vse to si stoji v tej pesmi nasproti ter strmi v poeta, ki ne ve odgovora. Srce se mu zvija od bolesti, ko gleda domačo nesrečo in revščino, tolaži sebe in narod s prazno tolažbo, da se svet razvija vedno bolj v veliko enoto, v kateri bodo klila tudi semena njegovega ljudstva.

V četrti zbirki, V zarje Vidove 1920. leta, je dosegel prvo popolno pesniško zmago. Rod in spol sta bili tisti sili, ki sta združili sovražna principa Župančičeve stvariteljske sile.

Uvodna pesem Slap podaja roko preko bujnega venca raznovrstnih, vendar druga drugo pojasnjujočih erotičnih, domoljubnih, socialnih in razmišljujočih pesnitev v zaključni zmagoslavni spev Srca v sredini, ki obljublja nove svobodne pesmi, ki se bodo lile iz njega „kot slap sproščen šumi...“ Zadnjim nekoliko nemirnim stihom speva Slap, v katerih se še oglašča stari dvom, je pesnik odgovoril z vencem socialnih pesmi, ki jih je ubral v grozotno Dies irae. Potem je zbral svoje starejše pesmi in speve, izražajoče grozo pred veliko vojno in njenimi posledicami. Osrednji del pa je posvečen najglobljemu razčlenjevanju samega sebe. Zadnji spevi so razmišljanja osvobojenega duha o individualnih telesnih in duhovnih vrednotah. V njih skoraj ni več starega nasprotja, vse je izraz svete in skrivnostne življenjske prasile, ki je v slehernem človeku živa v vsej globini in razsežnosti. Pesnik doživlja Zlata jutra popolnega in nerazdružnega spoja z vsem kar je, kar je bilo in bo in uživa tako največjo stvariteljsko srečo.

Pred nekaj leti so naznanili njegovo peto pesniško zbirko Med ostrnicami. Doslej še ni izšla, a pesmi, ki so bile ponatisnjene iz nje v Ljubljanskem Zvonu, kažejo Župančiča na novi poti. Tudi razni priložnostni verzi zlasti pa odlomki epa Jerala pričajo, da postaja njegova pesem jedrnata, epigramatično ostra in preprosta.

Kaj je z Župančičevo mladinsko pesmijo? Njegove zbirke: Pisanice, Lahkih nog naokrog, Ciciban in Sto ugank veljajo za najboljšo slovensko mladinsko poezijo. Če sploh priznamo ta problematični pojem, kajti poezija je gotovo enotna, tedaj moramo pritrditi tej sodbi. Omenili smo že, da je Župančič sploh pričel z otroško pesmijo. O Prešernu bi si težko kaj takega mislili, čeprav je baje ljubil otroke nadvse. Levstik ni pričel z mladinsko pesmijo, pač pa je s kopo prekrasnih Otročjih iger v pesemcah zaključil svoje pesniško delo. Župančiču je zlaganje pesmi za otroke nujnost. Morda ker je ravno za otroško pesem potrebna neka spremenljiva,

protejska natura, ki ume kazati otroku svet vedno v novih konkretnih oblikah. Zato mislim, da ni vzrastla Župančičeva pesem samo iz hrepenenja po naivnem ustvarjanju, ki je potrebno, da pričaraš otroku iz zmotnjave in veličine obdajajočega ga sveta najresnejše in najbolj razumljive podobe, v katerih zagleda v lahkotni igri, veseli šali in preprosti podobi vsaj sence sveta, temveč da mu je prav z njo dana najpopolnejša oblika pesniškega izživljanja. V luči njegovih otroških pesmi najlaže spoznamo bistvo njegovega dela sploh. Kakor živi otrok v njegovi mladostni pesmi neko idilično življenje, v katerem ni strahov ne čarovnic ne hudobnih ljudi ne pomanjkanja in lakote in tudi ne temne bojazni pred odraslo nasilnostjo, tako je tudi moška pesem, kljub temu da opeva v njej pereče, tragične in zamotane probleme vendarle idiličnega, optimističnega značaja. Neka antična vedrina je razlita nad njimi.

In Župančič kot dramatik? V njegovem poglavitnem delu, Veronika Deseniška, srečamo iste probleme kakor v njegovi lirski poeziji. Morda je njena oblika kriva, da ne moremo do njenega jedra. Morda je današnji človek preveč oddaljen od grehov in vrlin nekdanjih vitezov in velikašev. Kako naj čutimo sočutje in ljubezen z njihovo žrtvijo, če vidimo, da je svet uzakoni danes še hujša hudodelstva? Res je temeljna misel te igre pretresljiva: Vsi smo ujeti v mreže svojih gonov in strasti, neprestano padamo in vstajamo pod vzgonom svojih strasti, toda danes nas njena dramatična upodobitev s sredstvi Shakespearjeve dramatične tehnike ne zadovolji, zlasti če nam dramatik kaže osebe, s katerimi moramo kaj malo čustvovati. Najkrasnejši v tej drami je jezik in kljub vsem nasprotnim mnenjem mislim, da pač prepričevalno dokazuje, da je Župančič velik lirski, pa tudi epski pesnik nekaterih balad in romanc, da pa dramatik ni.

V Župančičevo originalno tvorbo moramo šteti še nekaj sestavkov v leposlovnih prozi, več kritičnih in satiričnih epigramov in leposlovnih kritik. A vse to bistveno ne spremeni njegove pesniške podobe.

Dragocenejše je morda njegovo prevajateljsko delo, saj nam je prepesnil lepo vrsto svetovnih slovstvenih del iz angleškega, francoskega, španskega, v novejšem času tudi iz drugih jezikov. Najpomembnejši so njegovi prevodi Shakespearjevih dram. — V njih je dal našemu književnemu jeziku zadnjo izbrušenost in virtuoznost. Dalje menda sploh ni mogoče, da se ne izrodi v preciznost in maniro.

Ob šestdesetletnici zremo na Župančiča in njegovo delo navzlic pomislekom, ki jih vzbuja drugačno gledanje na življenje in umetnost, kar prineseta čas in morda nehvaležnost, ki jo občutijo sinovi do očetov, kot na osrednjo postavbo in največji zaklad naše sodobne literature.

Oton Župančič je rešil našo poezijo iz epigonstva, povedel jo v svet v svobodno tekmo s svetovnimi slovstvi, dvignil jo glede na vsebino in

obliko na evropsko višino ter tako storil sam večje delo za naš narod, kakor vsi ostali.

V prevodih nas je seznanil s svetovnimi deli tako neprisiljeno domače, kakor da bi naučil njihove avtorje našega jezika tako popolno, kakor gga obvlada samo on. Delo in ime ga uvrščata med večne vodnike našega narodnega življenja. — Ker si je ohranil v dobi popolnega razkroja občestvenega življenja ustvarjalno in miselno svobodo, je najzlahtnejši duhh slovenske sodobnosti. Naj bom krivoverec ali pa celo malikovalec, todla živo trdim, čeprav ne popolnoma originalno: Župančič nam je drag tuddi v zmoti. V njem vidim večno podobo slovenskega človeka pravkar končanane dobe. Bojim se, da mu še dolgo ne vstane vrstnik!

Mali Babilon

Tone Čufar

TIHOTAPEC

ŠPEKULANT

BAJTARJEV ŠTUDENT MIRKO

POLICAJ

GOSPOD HENRIK GÖR JAN

GROBAR

ŠTUDENTKA SONJA KNEZOVA

INVALID

BREZDOMEČ

Groteska se odigrava od sončnega zahoda do vzhoda na pokopališču manjšega mesta in v parku blizu pokopališča.

PRVO DEJANJE.

Na pokopališču.

V ozadju na sredi mrtvašnica. Glavni trakt stoji od leve proti desni. Imaa dvoje velikih oken, drugo poleg drugega, da je vidna notranjost s secirno mizo naa sredi in s krstami, ki so zložene druga na drugi ob steni v ozadju. Levo od okenen je kratek trakt proti ospredju: veža mrtvašnice z velikim vhomom in pročeljem, ki je višje kakor streha glavnega trakta. Pred vhomom nekaj stopnic. Levo od vhoda je prizidek, oz. levi konec glavnega trakta. V ozadju na levo in desno od mrtvašnice pokopališki zid. Tu in tam grobovi, križi. Za zidom drevje, nekaj dreves pa stoji tudi na obeh straneh v ospredju.

Večer ob zahodu sonca. Kmalu se stemni. Vse dejanje igra oddaljena godba, vsaj v presledkih.

* Priobčujemo prvo dejanje te groteske v petih dejanjih.